

ЛЕКЦІЯ 8.

ОСОБЛИВО ЗАХИЩЕНІ ОБ'ЄКТИ ЗА МГП

ЗМІСТ

1. Загальний огляд особливо захищених об'єктів
2. Медичні формування, обладнання та транспорт
3. Культурні цінності
4. Об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення
5. Установки, що містять небезпечні сили

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ОСОБЛИВО ЗАХИЩЕНИХ ОБ'ЄКТІВ

Концепція особливо захищених об'єктів нерозривно пов'язана із принципом розрізнення.

Кодекс Лібера 1863:

« Класичні твори мистецтва, бібліотеки, наукові колекції або дорогі інструменти, як-от астрономічні телескопи, а також лікарні мають бути захищені від усіх пошкоджень, яких можна уникнути, навіть якщо такі об'єкти знаходяться в укріплених місцях під час облоги або бомбардування ».

**ДО ОСОБЛИВО ЗАХИЩЕНИХ ОБ'ЄКТІВ
НАЛЕЖАТЬ**

- медичні об'єкти;
- культурні цінності;
- об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення;
- установки й споруди, що містять небезпечні сили;
- навколишнє середовище;
- медичне обладнання.

МЕДИЧНІ ФОРМУВАННЯ, ОБЛАДНАННЯ ТА ТРАНСПОРТ

МГП наділяє особливим захистом не тільки медичний персонал, а й медичні формування, транспорт, обладнання та матеріали, що використовуються в медичних цілях.

Спочатку під захистом перебували тільки медичні формування, прикріплені до медичних служб збройних сил. Згодом ДП І розширив термін «медичні формування», включивши до нього всі установи та підрозділи, які відповідають двом критеріям:

- вони повинні бути організовані для медичних цілей;
- вони повинні бути призначені виключно для таких цілей стороною конфлікту.

Це визначення включає, наприклад, госпіталі та інші подібні установи, центри переливання крові, центри та інститути профілактичної медицини, медичні склади, а також медичні та фармацевтичні склади таких установ.

ВТРАТА ОСОБЛИВОГО ЗАХИСТУ МЕДИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

Цивільні медичні формування втрачають свій особливий захист, тільки якщо медичний підрозділ використовується для дій, які завдають шкоди противнику.

Не вважаються такими, що завдають шкоди противнику:

- наявність у персоналу медичних формувань легкої особистої зброї для самооборони;
- охорона медичних формувань караулами, вартовими та конвоєм;
- наявність у медичних формуваннях стрілецької зброї і боєзапасів, відібраних у поранених та хворих і ще не зданих відповідним службам;
- перебування в медичних формуваннях військовослужбовців чи інших комбатантів з міркувань медичного характеру.

Сторона, що хоче завдати шкоди медичному об'єкту, зобов'язана завчасно попередити про потенційний напад і перейти до нападу після того, як таке попередження не було взято до уваги.

ІНШІ МЕДИЧНІ ОБ'ЄКТИ

Санітарно-транспортні засоби користуються такою самою повагою й захистом, як і рухомі медичні формування. Їх можна поділити на три категорії:

- наземний медичний транспорт;
- водний медичний транспорт;
- повітряний медичний транспорт.

Вони втрачають свій захист ідентично, якщо використовуються для дій, що завдають шкоди противнику.

МЕДИЧНІ ОБ'ЄКТИ ПІД ОКУПАЦІЄЮ

Цивільні медичні установи не можуть бути реквізовані окупаційною владою, доки вони потрібні цивільному населенню.

Винятком є реквізиції лише в тій мірі й на той час, коли вони необхідні для негайного лікування поранених і хворих військовослужбовців.

Окупаційна держава несе відповідальність за те, щоби медичні потреби цивільного населення продовжували задовольнятися.

КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ

МГП чітко визначає, що об'єкти культурних цінностей є цивільними об'єктами і як такі користуються загальним захистом відповідно до МГП.

Вони не повинні піддаватися нападу, якщо вони не використовуються у військових цілях і не кваліфікуються як військові об'єкти.

Спеціальний захист культурних цінностей кодифікований у:

- Гаазькому положенні 1907 року;
- Гаазькій конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту від 1954 року;
- у статті 53 ДП I, що стосується захисту конкретних об'єктів.

ГАЗЬКЕ ПОЛОЖЕННЯ 1907 РОКУ

стаття 27

Зобов'язує під час облог і бомбардувань захищати

- будівлі релігійного, мистецького, наукового, благодійного значення;
- історичні пам'ятки;
- госпіталі та місця з хворими й пораненими, якщо вони не використовуються для військових цілей.

Сторона, що захищається, повинна позначати ці об'єкти видимими знаками.

стаття 56

Забороняє захоплення, знищення чи пошкодження

- власності муніципалітетів;
- релігійних, благодійних, освітніх, мистецьких і наукових установ;
- історичних пам'яток;
- творів мистецтва та науки.

ГААЗЬКА КОНВЕНЦІЯ 1954 РОКУ

Гаазька конвенція 1954 року наводить визначення культурних цінностей:

« рухоме або нерухоме майно, що має велике значення для культурної спадщини народів (наприклад, будівлі та інші пам'ятки історичного, художнього або архітектурного значення; археологічні пам'ятки; твори мистецтва, предмети старовини, рукописи, книги та їхні колекції; архіви тощо), як світського, так і релігійного характеру, незалежно від походження або форми власності ».

Також Гаазька конвенція 1954 року містить низку зобов'язань, що стосуються поваги (втримування від нападів на культурні цінності та їх використання у військових цілях) та охорони (активних заходів щодо недопущення пошкоджень та руйнувань культурних цінностей).

Повага до культурних цінностей – втримування від нападу

- Відповідно до статті 4 Конвенції напад на культурні цінності заборонено, окрім випадків крайньої військової необхідності, тобто лише тоді, коли культурні цінності перетворено на військовий об'єкт.
- Рішення щодо такого нападу має ухвалювати військовий начальник рівня хоча б командира батальйону.

Повага до культурних цінностей – втримування від використання їх у військових цілях

- Сторони не повинні використовувати культурні цінності у військових цілях.
- Відійти від цього зобов'язання можливо в разі крайньої військової необхідності, тобто коли отримати рівноцінну військову перевагу інакше неможливо.
- Такі рішення має ухвалювати військовий начальник рівня хоча б командира батальйону.

ДОДАТКОВИЙ ПРОТОКОЛ I

У першій частині ст. 53 ДП I вказано, що це положення не має на меті замінити відповідні існуючі міжнародні документи:

« без шкоди для положень Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту від 14 травня 1954 року та інших відповідних міжнародних документів ».

У другій частині статті 53 ДП I викладено три заборони, покликані забезпечити особливий захист об'єктів, що охороняються:

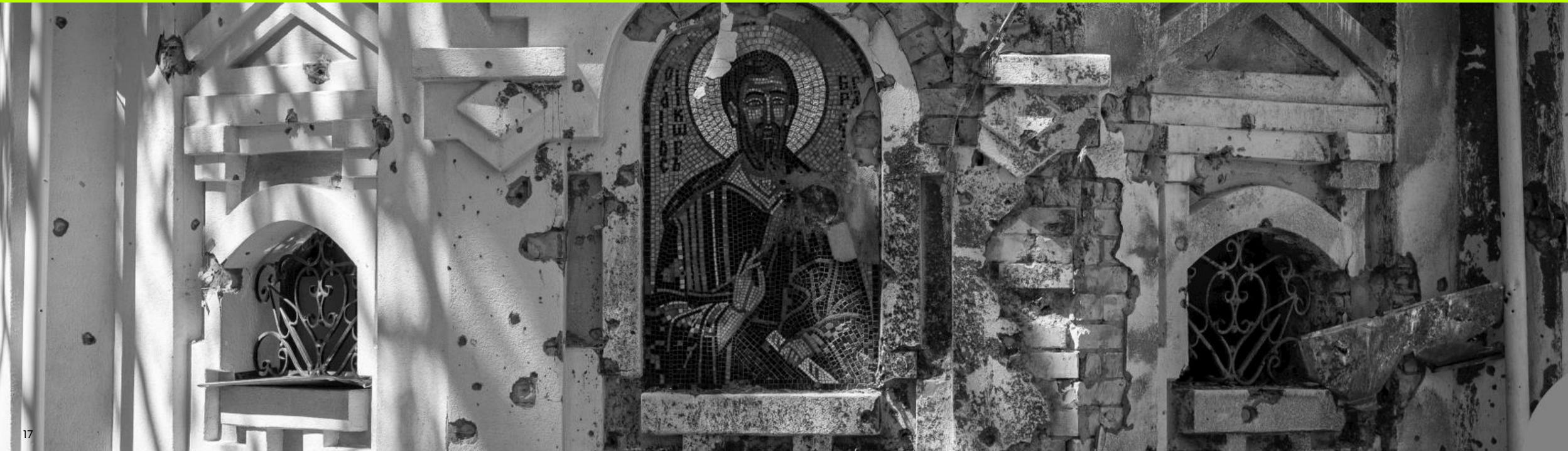
- здійснювати будь-які ворожі акти, спрямовані проти історичних пам'яток, творів мистецтва або місць відправлення культів, які є культурною або духовною спадщиною народів;
- використовувати такі об'єкти для підтримки військових зусиль;
- робити такі об'єкти об'єктами репресалій.

Стаття 53 ДП I містить вичерпний перелік захищених об'єктів

історичні пам'ятки

місця відправлення культів,
що є культурною або духовною
спадщиною народів

твори мистецтва

ВТРАТА СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЗА ДП І

Ст. 53 прямо не передбачає втрату захисту в разі зловживання захисним статусом.

Однак у ст. 53 чітко зазначено, що вона діє «без шкоди для Гаазької конвенції 1954 року та інших відповідних міжнародних документів» (включаючи ст. 27 Гаазького положення).

Тобто спеціальний захист втрачається, якщо об'єкти використовуються для підтримки військових зусиль.

Таке використання позбавляє культурні цінності лише спеціального захисту. А загальний захист цивільних об'єктів, яким послуговуються також і культурні цінності, може бути втрачений лише в тому разі, якщо об'єкт відповідає критеріям військового об'єкта.

ВОЄННИЙ ЗЛОЧИН НАПАДУ НА КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ

Римський статут криміналізує, зокрема, умисне спрямування нападів на будівлі, призначені для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових чи благодійних цілей, на історичні пам'ятки за умови, що вони не є військовими цілями.

Зокрема, у справі Кордіча та Черкеза МТКЮ постановив:

« навчальні заклади, безсумнівно, є нерухомим майном, що має велике значення для культурної спадщини народів (у розумінні ст. 1 Гаазької конвенції 1954 року), оскільки вони є без винятку центрами навчання, мистецтва і науки з їхніми цінними колекціями книг і творів мистецтва й науки. Судова палата також звертає увагу на один міжнародний договір, який вимагає поваги та захисту навчальних закладів як у мирний, так і у воєнний час (тобто Пакт Періха) ».

**ОБ'ЄКТИ, НЕОБХІДНІ
ДЛЯ ВИЖИВАННЯ
ЦИВІЛЬНОГО
НАСЕЛЕННЯ**

Стаття 54 ДП І забороняє вдаватися до голоду серед цивільного населення як методу ведення війни. Забороняється нападати на об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення.

Це положення не забороняє випадкові страждання цивільних під час законних військових операцій. Наприклад, напад на залізницю, яка використовується для перевезення продовольства, не буде незаконним, якщо залізниця є військовим об'єктом.

682.

ОСОБЛИВО ЗАХИЩЕНІ ОБ'ЄКТИ

До об'єктів, необхідних для виживання, ст. 54 ДП I відносить:

- запаси продуктів харчування;
- сільськогосподарські райони, що виробляють продовольство;
- посіви;
- худобу;
- споруди для забезпечення питною водою й запаси останньої;
- іригаційні споруди.

Цей перелік, однак, не є вичерпним.

⊗ **Заборонено**

навмисне знищення районів,
що виробляють продукти
харчування, щоби перешкодити
ворогу вирощувати їжу,
або ж знищення поля
з посівами, щоби перешкодити
ворогу споживати врожай

✓ **Дозволено**

бомбардування місцевості
з метою запобігання
просуванню через неї ворога,
незалежно від того,
чи виробляє ця місцевість
продукти харчування

Можна знищувати чи нападати на такі особливо захищені
об'єкти, якщо вони використовуються супротивною
стороною

для підтримання виключно
особового складу її збройних сил

для прямої підтримки воєнних дій

Це можливо за умови, що проти цих об'єктів не вдаються до дій, в результаті яких можна очікувати, що **цивільне населення залишиться без достатньої кількості продовольства або води.**

ВИНЯТОК ДЛЯ СУВЕРЕННОЇ ДЕРЖАВИ

Стаття 54(5) додає до цього складного набору правил щодо заборони політики «випаленої землі» ще такий виняток:

«**Виходячи із визнання життєво важливих для будь-якої сторони, що перебуває в конфлікті, потреб в обороні своєї національної території від вторгнення, допускається відступ від заборон, передбачених у пункті 2, стороною, що перебуває в конфлікті, на такій контрольованій нею території, де цього вимагає постійна військова необхідність**» .

Цей виняток доступний виключно державі, яка захищає свою територію. Коли окупаційна армія змушена відступати, вона не може посилатися на цей виняток для виправдання політики «випаленої землі».

УСТАНОВКИ, ЩО МІСТЯТЬ НЕБЕЗПЕЧНІ СИЛИ

Стаття 56 ДП І встановлює особливий захист для установок, що містять небезпечні сили:

« Споруди або установки, що містять небезпечні сили, а саме: греблі, дамби і атомні електростанції, не повинні ставати об'єктом нападу, навіть якщо ці об'єкти є військовими об'єктами, якщо такий напад може спричинити вивільнення небезпечних сил і, як наслідок, серйозні втрати серед цивільного населення ».

Таким чином, стаття 56 ДП І

- наводить вичерпний перелік установок або споруд, що містять небезпечні сили;
- встановлює, що так об'єкти перебувають під особливим захистом, навіть якщо є об'єктами подвійного призначення, оскільки напад на ці установки несе «значні ризики» для цивільного населення.

МГП захищає також військові об'єкти, які знаходяться поблизу установок, що містять небезпечні сили.

Захищені об'єкти можуть втратити особливий захист виключно за таких умов:

- для греблі або дамби (а також для інших військових об'єктів, розташованих на цих підприємствах чи установках або поблизу) тільки якщо вона використовується не за своїм звичайним призначенням і для регулярної, значної і безпосередньої підтримки військових операцій, і якщо такий напад є єдиним можливим способом припинити таку підтримку;
- для атомної електростанції, тільки якщо вона виробляє електроенергію для регулярної, значної й безпосередньої підтримки військових операцій і якщо такий напад є єдиним можливим способом припинити таку підтримку.

Критерій статті 56 ДП І встановлює явно вищі вимоги, ніж критерій для визначення військових об'єктів зі статті 52(2) ДП І.

- критерій статті 52(2) ДП І
«ефективний внесок у військові дії»
- критерій статті 56 ДП І
«регулярна, значна та безпосередня підтримка військових операцій»

Отже, медичні формування, обладнання та транспорт, культурні цінності, об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, установки й споруди, що містять небезпечні сили – спеціально захищені об'єкти за МГП. До того ж, вони є цивільними об'єктами. Навіть із втратою ними спеціального захисту, потрібно переконатися, що такі об'єкти відповідають критеріям військового об'єкта, перш ніж здійснити на них напад.

— Дякую!

Володимир Гришко

юридичний радник Truth Hounds

v.g@truth-hounds.org

Вероніка Шептуховська
редакторка

Лілія Лахнеш
редакторка

Владислав Левчук
редактор

Створено ГО «Трус Хаундс», 2024 р.

truth-hounds.org

